

NÉPOLVASÓTÁR

SZÉPIRODALMI
ÉS
TUDOMÁNYTERJESZTŐ
HAVILAP

Főszerkesztő:
MEZŐFI VILMOS.

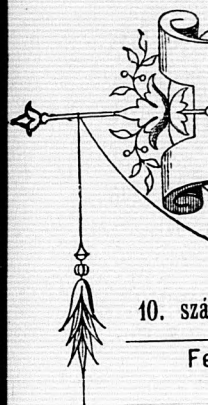
SZERKESZTŐSÉG ES KIADÓHIVATAL:
Budapest, VII., Garay-utca 32.,
a hová a megrendelések intézendők.

TARTALOM: A vallások keletkezése. — A szocializmus Lengyelországban. (Daszynska Zsófia.) — A munkásmozgalom Ausztriában. — A munkásvédelem Ausztráliában. — Szórakoztató rész. — Tudományos apróságok. — Szerkesztői üzenetek.

Egyes szám ára 10 kr.
Előfizetési ára negyedévre 1.20 kr., félévre 2.40 kr.

Megjelenik minden hónap első vasárnapján.

[The main body of the page contains several paragraphs of text that are extremely faded and illegible. The text appears to be arranged in a columnar format, typical of a newspaper or magazine layout.]

10. szá
Fe

Bá
mindeni
A szelle
maga, s
azt látj
A szeg
felvilág
kellett
szellem
sanak k
ügyefog
festik.
Lippert
seire vá
látszóla
álló em
tények
költői e
A
ménye,
a ki bo
nak ho
a külön
elemne
működ
felébre

NÉPOLYASÓTÁR

10. szám.

Budapest, 1898. július 3

III. évfolyam.

Felelős szerkesztő és kiadó: L. SZEDERKÉNYI NÁNDOR.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Garay-utca 32.

A vallások keletkezése.

(Vallástörténelmi tanulmány.)

Bárhova hatoltak is el a néprajzi kutatók, az ősnépeknél, mindenütt szinte a határtalanságig menő szellemhitet találtak. A szellemekben való hit eredete olyan régi, mint az emberiség maga, s ha még mélyebbre hatolunk a néprajzi történelemben, azt látjuk, hogy ez a hit feltünőbb formákban is nyilvánul. A szegény vadembernek, a ki ebben a rögeszmében élt a felvilágosult európaítól sok gúnyt, de még több bölcset oktatást kellett eltűrnie, másrészt azonban arra törekedtek, hogy e szellemvilágokból őseredettel bíró dolgokat és mondákat olvas-
sanak ki és így azt az őskort, a melyben az emberi elme első ügyefogyott kísérleteit megtette, valóságos költői korszaknak festik. Az ősidők eme vallásformái legujabban, Németországban Lippert Gyula és Angliában Spencer Herbert kezdeményezéseire váltak beható tanulmányozás tárgyává. Kitűnt, hogy a látszólag elvont dolgok, a melyek a műveltség legalsóbb fokán álló ember képzeletét eltöltik, a valóságban egyes létezett tények kifolyásai, de bizonyos, hogy hiányzott bennük minden költői érzék és képzelet.

A szellemekben való hit annak a kísérletnek az eredménye, hogy az élet és halál talányát megoldják. Az őse-
mber, a ki borzadt a halál gondolatánál és látta maga előtt társának holt tetemét, önkénytelenül arra a gondolatra jött, hogy a különben sértetlen testet valaminek el kellett hagynia: egy elemnek, a melynek a segélyével a kihült szervezet élt és működött és eltűnésével az élet is megszűnt. Ösztönszerűleg felébredt benne annak a sejtése, hogy e láthatatlan életanyag

véglegesen nem semmisülhetett meg, hanem tovább él és valahol a testen kívül lebeg. Így keletkezett az eszme a lélekről. Mi sem volt tehát természetesebb, mint földöntuli lényt látni, az így tovaszállt életelemben.

Mínthogy a szükségletek a halál beálltával a testre nézve megszűntek, nézetük szerint a szellemlényt kétszeresen megilletik. A lelkek mindarra igényt tartanak, mire az élő. A szükségletek hiánya náluk is rossz hangulatot idéz elő, épugy mint az embereknél. Emé rossz hangulat kifolyásának tekintettek minden bajt, mely a hátramaradottakat érte, vagyis azt a haragvó lelkektől eredettnek hitték. Hogy a szerencsétlenségeket elhárítsák magukról, azon voltak, hogy a szellemléleket mindenképen kielégítsék és szükséges volt, hogy nagy gondot fordítsanak rájuk.

Ennek a gondoskodásnak az első követelménye a testnek megvédése volt. Azt tartották, hogy a lélek egy bizonyos ideig a kihült testhez van kötve, s mínthogy a lelket megakarták óvni, tehát első sorban a testre kellett ügyelniök. Innen eredt a test eltakarításának sokféle formája. Annyira mentek, hogy a lelkek számára rendes helyeket tartottak fenn. Ezek a lélek elszállásoló helyek, melyek az emberek lakóhelyei mintájára készültek, mindazon kényelemmel voltak ellátva, melyre azelőtt az élő ember igényt tartott. Azt gondolták, hogy a mint a lélek előbb a testhez volt lánczolva, ha azt elhagyta, rövidebb vagy hosszabb ideig, más tárgyakkal is összeköttetésbe léphet. Így a siron, vagy annak belsejében levő, vagy a meghaltnak tulajdonát képező tárgyakkal, a növény és az állatvilág részeivel; szóval a tárgyak bármily nemei alkalmasak voltak a lélek befogadására. Ezek képezték azután imádásuk tárgyát. Ezt a vallásformát hívják feticizmusnak. Természetesen gondoskodásuk kiterjedt az illető tárgyakra is. Hogy a léleknek letelepedésre alkalmat nyujtsanak, kisebb faragványokat készítettek és állítottak fel lakóhelyeikben.

De a lélekimádás a testnek egyszerű megvédésével korántsem volt kimerítve. A lélek igényei az idők folyamán igen felszaporodtak, a melyeket mind kielégíteni nem lehetett. A lélek legjelentéktelenebb kívánságainak a teljesítésével, a vad ember a maga érdekét mozdította elő. A netalán haragvó lelket ezzel kibékítette, mert hite szerint így a kísértetek és szerencsétlenségek távol maradnak tőle. Rendszerint egy lelket iparkodott a maga részére megnyerni, hogy annál mindenkor

segítségét és oltalmat eszközölhessen ki. Minél jobban gondoskodott tehát a lélek kielégítéséről, annál inkább remélhette, hogy kérése teljesíteni fog. A léleknek egyedül letelepedési helyéről gondoskodni nem volt elégséges. Étellel és itallal is el kellett őket látni. Ezen két dolgot minden lélek megköveteli. Ebben összpontosul minden további gondoskodás. Ilyen étel és ital áldozatok már a legalsóbb műveltségi fokon álló népeknél is szokásban voltak, a melyek változtatott formában korunkig fenmaradtak.

A mi az élőknek élvezhető volt, az a léleknek is táplálékát képezte. Ebből kiindulva az ételeket abban a formában nyújtották a szellemeknek, a hogyan azokat az emberek szokták elfogyasztani. Az illető áldozó anyagi helyzetétől függött, hogy mily mértékben és választékban nyújtja az ételt és az italt. A sirokba is tesznek mind a kettőből. Ezeket az ételáldozatokat időközönként megismétlik, a mikor az elé a tárgy elé helyezik az áldozatokat, a hová a lelket betérni hitték; így kunyhókba, falombozatokba. Később némileg finomult a lélektáplálás formája. Belátták, hogy a léleknek, mint légies elemnek az ételeket nem egészben kell adni, hanem elillanható részekben. Ezért nagy előszeretettel párologásnak tették ki az ételeket és italokat. Ezen szokást még a magasabb műveltséggel bíró népeknél is föltaláljuk. A folyékony anyagokat egyszerűen a földre öntik ki, vagy a levegőn elpárologtatják. Afrikában tölesér alaku mélyedésekre akadtak, melyek szintén ilyen célokra szolgáltak.

Az ősvadagnál a legkitünőbb lélektáplálékot a friss, meleg vér képezte. Az ősidők e gondolatvilágában a vért tartották a lélek anyagának. Embervér természetesen előnyben részesült. A vér élvezetével a vad ember a saját lelkét erősíti és egyúttal a másik a testtől elvált léleknek is áldoz. Az emberi élet is nemsokára veszélyeztetve lőn, mert hidegvérű gondolatmenetükben nem riadtak vissza semmiféle kegyetlenségtől; kannibálokká, emberevőkké lettek és emberéleket áldoztak; Mind a kettő egy és ugyanazon rögeszméből eredt. A vér tehát nagy jelentőséggel bírt, hiszen nézetük szerint a lélek székhelyét képezte. A vérrel az emberevő vad magába vesz más idegen lelket, tehát maga a lélek volt a lélek megerősítésére a legjobb táplálék. Ugy az emberevés, mint az emberáldozatok mindenütt el voltak terjedve, a melyek néha valóságos vérfürdőkké fajultak. Délafrikai utazók szerint Dahomej-ban

és Otschantiban az előkelőbb halotti ünnepélyeknél a mindkét nembeli áldozatok száma néha ezrekre rugott. Ha e számokban van is némi túlzás, mindazonáltal látni lehet ebből, hogy mily iszonyatos következményeket vont maga után a lélekáldozat s mily nagy mértékben elégitették ki a műveletlen népek lelki szükségleteiket. Az emberáldozatoknak nem mindig a lélek-táplálás volt a célja. Látni fogjuk, hogy még más értelemben is használták.

A lélek társaságba vágyik s nagy szeretettel időz az emberek körében. Ezért lakomákat rendeznek, a melyre a lelkek is meghívotnak. A lélek igen örvend az ilyen meghívásoknak és háladatos érte. A legjobbat nekik hagyják, míg az embereknek a csekélyebbel kell megelégedniök. Különösen temetéseknél volt ez szokásban, a mely mintegy a lelkek tiszteletére rendezett bucsuünnepély volt, mert ekkor száll el a lélek az élők köréből, hogy a test közelében valamely más tárgyban tartózkodjék. Tehát távozása előtt még előbb jó hangulatba akarták hozni. Innen származnak a mai előrehaladott műveltségű népeknél is szokásos halotti torok. Ma már ugyan ezt határozottan a gyászolókért rendezik, de eredetileg a léleknek volt szánva. Az emberek körében való egyszerű lakmározással a lélek még nem volt megelégedve. Megismételték a lakomákat. Így keletkeztek a bizonyos időközökben visszatérő halottünnepélyek, a melyek változtatott alakban a mai napig fönmaradtak. Erre emlékeztet a katolikusok Mindenszentek napja; hol az összefüggő népszokásokból világosan lehet ráutalni eredetére. E napon szintén áldozatokat hoznak „a lelkek tiszteletére“, többnyire ajándék-osztogatások képében a szegények és gyermekek közt. Így számos egyéb szokások, melyeknek eredete kifürkészhetetlen, egykor áldozati célokra szolgáltak. Sőt a lakoma, a melyen régente a lélek résztvett, ugyanazon a napon még máig is fönmaradt. Meghatározott és egyforma ételek kerülnek az asztalra — mind olyan dolgok, melyek régibb maradványokra engednek következtetni. Még ma is azt tartják, hogy az ételek bizonyos vonatkozással vannak a lelkekre. Így például a tej a lélek „hűsítésére“ szolgál. Ez bizonyára eléggé jellemző!

Általában Mindenszentek napján megelégesznek azzal, hogy megemlékeznek a halottakról és tetteiket elbeszélik. Az egyháznál ez nyilvánosan mise alakjában történik. A protestánsok halottünnepélye is ilyen elmúlt időkből fönmaradt szokásra emlékeztet.

Csaknem változatlanul maradtak fön a japánoknál a bizonyos időközökben visszatérő halottáldozatok. Mindenki készít magának egy emléktáblát a halottakról. „Lámpaünnepkor“ kimennek a temetőbe, a mikor a lelkeket a testek közelében gondolják és meghívják magukhoz. Otthon az emléktábla köré csoportosulnak és ételeket helyeznek elébe: rizskását, kalácsot, gyümölcsöt és teát. A lélek ezután három napig marad együtt velük. Rangazákiban a harmadik napon élelmiszert és aprópénzt helyeznek egy szalmafonatos hajócskába és papirosvitorlával a vízre eresztik, a mikor megkéretnek a lelkek, hogy térjenek ismét vissza és helyezék magukat nyugalomba. Hogy valamelyik lélek el ne rejtőzhessen a házban, hogy ott szellemeket üzzön, az ünnepélyt nagy zívajjal és lármával végzik be. A lelkeket tehát szükség esetén, a mint ez Bastian jelentése szerint a kongó-négereknél is szokás, erőszakkal küldik el.

A miben az emberek élvezetet találnak, azt a lelkeknek is meg kell adni. A temetési ünnepélyeknél a lélek tiszteletére táncoltak, énekeltek és fegyverjátékot űztek. Így keletkeztek a különböző temetési szertartások, a melyeket a művelt államok mindegyikében más-más formában föl lehet találni. A lelkek nagy gyönyörűséget lelnek a tűziszerekben és tűzijátékokban. Lippert ezt keletázsiai és pedig kizárólag kínai különlegességnek jelzi. Ez azonban csak annyiban helyes, a mennyiben a tűzijátékok művészies voltára vonatkozik. Durvább kivitelben a négereknél is divott. A tűziszerek közül erre a célra különösen a lőport kedvelték. A halott hozzátartozói aranyon, rumon stb. kívül lőport is adományoznak. Bovdies jelentése szerint Aschantiban a temetkezési ünnepség, a melyet egy „miniszter anyja“ tiszteletére rendeztek, számos emberáldozatokból állott, azonkívül táncból, melyen a legelőkelőbb nők résztvettek. Ez alkalommal 25 hordó lőszer lett fölhasználva. Az egybevágó jelentések szerint ezek a halottünnepélyek annál diszesebbek, minél előkelőbb a halott, a kinek tiszteletére rendezik.

Fegyvernemek, kincs, ékszer, ruhák szintén a lélek szükségleteihez tartoztak, egyszóval mindaz, a mi az élőt örvendettette vagy annak a tulajdona volt.

Ezeket a tárgyakat a halott mellé adták, mert így jobban ragaszkodik hozzájuk és visszatér a halotthoz, hogy megvédelmezze nyugalmát. Ez különösen a fősvényekre illet, a kiket hátrahagyott kincsük sirjukban sem hagyott nyugodni. Látni fogjuk, hogy ezen hitben gyökereztek a különféle ijesztő kisértet-

történetek. A tárgyaknak a halottal való eltemetése a vadembereknél mindenütt mai napig is fennáll, és fennállott a mai művelt népek elődeinél. A temetkezéseknél kifejtett pompa, vagyis a lelkek kiengesztelésére hozott áldozatok olykor a legnagyobb arányokat öltötték. Madagaszkár szigetén (Afrikában) Radama a sakalavok kivályaival nem kevesebb, mint 60,000 frt értékű kincset temettek el. Sirboltjaik igen gazdagon, sőt mondhatni pazarló módon voltak megtömve értékes tárgyakkal, úgy, hogy valóságos kincses kamrát képeztek. Nem csoda tehát, ha folyton kirablásukra törtek. Csak a kincseket őrző szellemektől való félelem riasztotta őket vissza. De mégis igyekeztek hozzájuk férni — ha erőszakkal is. Olykor lelki üdvösségük feláldozásával. A későbbi ásatásoknál ezeket a sirboltokat, csaknem mind üresen találták. Eredetileg ezek is a szokásos módon voltak berendezve; különösen a germánok (ösnémetek) hódoltak ennek a szokásnak. Az így talált érmeiken levő évszámok arról tettek tanuságot, hogy ezen temetési formát még jóval a kereszténység elterjedése után is alkalmazták.

A lélekáldozat aránya az illető anyagi helyzetével összefüggésben állott. A szegény ember nem volt képes azt a kényelmet nyújtani a halott lelkének, a mint ezt a gazdag tehette. A harcziás népeknél más képezte az áldozati tárgyakat, mint a békésebb természetű néptörzseknél. A hőst más dolgok illették meg, mint a mindig békés munkával foglalkozót.

Azonban a lassanként beállott társadalmi munkamegosztás az áldozati tárgyokban is változást idézett elő. Az állattenyésztés, a földművelés, halászat és ipar stb. életbeléptetésével más tárgyak jöttek előtérbe. A lélek nemcsak holt kincseknek örül, hanem minden után vágyik, a mi az emberi életmóddal összefüggésben áll, úgy hogy a halottat az általa kedvelt állatnak is követnie kellett: például a lónak, a kutyának stb.; részint a lélek táplálására, részint kedvtelésére.

A dahomeji királylyal a többek közt 50 erdei vadat, 50 kecskét, 40 kakast, kacsákat és kagylópénzt tettek el. Az állatoknak a sirba való követése a germánoknál is nagy szerepet játszott. A gazdasági viszonyok és a műveltség előrehaladásával azonban a birtokok kezdtek értékükben emelkedni és a népeket arra kényszerítették, hogy lélekáldozataikban takarékosabbak legyenek. A léleknek korlátoznia kellett szükségleteit. A halott vagyonát megtartotta az élő, a melyet jobban tudott értékesíteni; a léleknek kevéssel be kellett érnie.

A szocziálizmus Lengyelországban.*)

— Irta: Daszynska Zsófia. —

A történeti fejlődés olykor meglepetésekkel szolgál. Ilyen nem várt esemény volt az a 38,000 szavazat, a mely a múlt évben az osztrák koronatartományban, Galicziában, két szocziáldemokrata képviselőt győzelemre vitt. A szocziálizmusnak ez a rohamos terjedése lengyel földön, Európa előtt rejtély, a mely annál inkább megmagyarázhatatlannak tűnik fel, mivel Lengyelországnak az osztrák császársághoz tartozó része még nagyiparral nem bír és az orosz Lengyelországban mindazt, a minek szocziálizmus a neve: börtön, Szibériába való száműzetés vagy a halálbüntetés fenyegeti. Itt-ott még erősebb a mozgalom mint porosz Lengyelországban, a mely pedig, mint a német birodalomhoz tartozó rész a németországi szocziáldemokrácia közvetlen befolyása alatt áll.

A lengyel szocziálizmusnak története, a melynek térfoglalását elárulták az 1877. évben történt számos elfogatások és a mely egy évvel később Galicziában is elterjedt, több ízben el lett mondva. Attérek tehát a mozgalom mostani helyzetére.

A szocziáldemokrácia gyakorlati követőivel mindenkor és minden államban a vagyonos osztály és a különböző politikai pártok szemközt állottak. Különféle szemrehányásokkal illették a szocziáldemokratákat, a többek közt orosz Lengyelországban különösen azt vetik a szemükre, hogy megtörik az összetartást a külellenséggel szemben és így a nemzet legmagasabb érdekei ellen dolgoznak. Az ottani mozgalom már erős proletáriátusra támaszkodik, a mely a mai gazdasági rendszerből kifolyólag mind nagyobb mértékben szaporodik; az óriási gyárüzemek, a melyekben s munkások ezrei nyernek alkalmazást, elősegítik az összetartást és megkönnyítik a szocziáldemokrácia eszméinek a terjedését. Galicziában a mozgalom még a középkori világnézetben elfogult társadalomra akadt. De az öntudatra ébredt nép, a mely iránt az uralkodó osztály eddig csak könyörületet gyakorolni tartotta kötelességének, követelte jogait, a szocziálizmus visszhangra talált, még mielőtt az ország a nagyipari fejlődés terére lépett volna. Proletárság van már mindenütt. Proletarizálva van a vidéki népesség, a melynek pár hold földje a legkezdetlegesebb megmunkálásban részesül; proletarizálva vannak a városi kézművesek, a kik Ausztria koronatartományainak versenye alatt nyögnek. Sziléziában a gyári proletáriátus a galicziai szocziálizmus befolyása alatt áll.

*) A „Népolvasótár“ egyik főtörekvése az lesz, hogy állandóan figyelemmel kísérje a külföldi szocziáldemokrata mozgalmakat és azok állásával megismertesse a magyarországi munkásokat. Ez a magunk elé tűzött cél magyarázza, hogy jelen számunkban ismertetjük a galicziai és az osztrák munkásmozgalmakat avatott tollak czikkelyeivel, a melyekre olvasóink különös figyelmét ezuttal is fölhívjuk.

A ki Krakkóban, vagy Lembergben jelen volt egy pár népgyülekezeten, az meggyőződhetett az ottani mozgalom jellegéről. A helyiség előtt egy erősen hadonászó és beszélgető néptömeg van egybegyűlve. A szónok gyakran az ablakon keresztül beszél a néphez. Bent a teremben összeszorult ember-tömeg nyüzsög. Leülni itt lehetetlenség, a jelenlevők nem is óhajtanak semmiféle kényelmet. Nem azért jönnek itt össze, hogy nyugodtan megbeszéljék a napi érdekeket, hanem hogy hallják a szónok ajkairól a megváltó szavakat. Mutatja ezt az arcok kifejezése. Kezdve a koldustól, a ki egy pár órát „emberhez illően“ akar eltölteni és a szalonpolitikustól egész az osztálytudatos proletáriátusig képviselve van itt mindenki, aki a mai társadalommal elégedetlen. Fiatal tanulók és elegánsan öltözött hölgyek sem hiányoznak. A zsidó népesség is nagy számban van képviselve. A szónokot, a ki tud lelkesíteni, a nép valósággal imádja. A fiatal szociáldemokrata Dascynski Ignác képviselőt, a ki egy kedvelt népszónoknak minden tulajdonságát egyesíti magában, ismételve vállalkon vitték a város utcáin végig a lelkes munkások; arczképe a legszegényebb családnál is látható, magánéletének minden vonatkozása megbeszélés tárgya, az egyik rész támadja, a másik rész legendai dicsfényvel övezi. „A mi jó urunk“, így hívja őt a proletáriátus, a polgári sajtó pedig hazaárulónak bélyegezi.

Amaz indokok közül, amelyeket a szociáldemokraták meggyűlölésére felhoznak, a legjobban hatott egész Lengyelországban az a vád, hogy hiányzik bennük a nemzeti érzés. Ezen vádnak egy szétszakított, egyesülés után vágyó országra nézve egész más hatással kell, hogy legyen, mint p. o. Németországra, ahol a nemzeti egység tekintetbe sem jön. Ebből kifolyólag a lengyel szociáldemokraták az 1894. évben közös megállapodásra jutottak egy oly program fölé, amelynek első pontja demokratikus alapokra fektetett egységes Lengyelországot követelt. Ezzel tehát a legnagyobb előítéletnek az élet megsemmisítették. A program pont valósággal csak ezt czélozta és ez ki is lett hirdelve. De a szociáldemokraták hazafiassága mégis különbözik a hagyományos hazaszeretettől, mert a szociáldemokrácia, amely a legszélesebb néprétegeket uralja, a jövőbe néz és kevésbé hajlandó a multat dicsőíteni, a jelent pedig kiméretlenül kritizálja. Hogyan érthetnének például egyet a galicziai szociálisták más pártok lengyel képviselőivel, amikor Ausztria és Németország szociáldemokratáival összeköttetésben állanak? A szociálisták hazafisága tehát továbbra is mindenféleképp gyanusitva lesz. Még egy másik bonyolódott helyzet támadt ebből, t. i. a zsidókérdés. A szociáldemokrácia Galicziában az egyetlen párt, amely a zsidók egyenjogosítását tényleg elismeri, míg a többi pártok többé-kevésbé az antiszemitizmusnak hódolnak. A zsidóknak részvétele a szociálistikus mozgalmaknál egy okkal több üldözésükre.

Az itteni mozgalomnak inkább politikai jellege van. A különböző szakszervezetek a mozgalomra nézve alig jöhetnek tekintetbe. Mindenfelé keletkeztek politikai munkásegyletek „az erő” név alatt, amelyek egyesítik a szociáldemokratikus elemeket. Ezek viszik be a politikát a munkásnéptömegbe és kétség kívül fölvilágosítják őket törvényes jogaik mivoltáról, művelődésükre azonban nem fektetnek nagy súlyt. Felismerve ennek igenis érezhető hiányát, a lemergi ugynevezett „munkás-házban”, a hol a szakegyletek összejönnek, rendszeres tanfolyamokat létesítettek, amelyek kiterjeszkednek a tudomány különböző ágaira; sok hallgatójuk van. A legnagyobb érdeklődéssel kísérik azokat a tanfolyamokat, amelyek erkölcsi és vallásos kérdésekkel függnek össze. Szeretik a földtant, amely helyes világításba helyezi a bibliai mesét a világ teremtéséről, ugyszintén kedvelik a fejlődéstant is. Krakóban is kezdtek már néhány ilyen tanfolyamot létesíteni. A művelődés elhíntése a nép körében még egészen terméketlen talajra esik, mert a hallgatók legnagyobb része még írni és olvasni sem tud.

A szociáldemokrata párt Galicziában hat év óta áll fenn. Szigoruan a törvényyszabta határokon belül működik, de annál jobban örökodik, hogy a meglevő kevés politikai jogok csorbulást ne szenvedjenek. Pontosán nem lehet megítélni a párt erejét, mert a legkülönbélebb elemek tartoznak hozzá, így a földművesek egy része, különösen Krakó környékéről. Annyi azonban bizonyos, hogy a szociálizmus széles köröket hódított már meg. S bár a lengyel proletárság a szociálizmust eddig csak főigazságaiban ismeri, de a birtokos osztályra nézve máris valóságos csapás, a mely fölrazza megszokott kényelméből. A párt két főszervezetre oszlik: a krakkói és lemergi szervezetekre. Ez a beosztás szükséges volt az ország kiterjedése, Nyugat- és Kelet-Galiczia különböző nemzetiségei miatt. Keleten a ruthén elem van erősen képviselve, míg nyugaton a népesség tiszta lengyel. Mindkét városban megjelenik egy-egy pártlap, az „Előre!” (Napreod) és „Az új munkás” (Novi robotnik), azonkívül egy szociáldemokratikus szépirodalmi hetilap, a mely nagy pártoláshoz örvend. Sziléziának is van egy folyóirata „Az egyenlőség” címmel, a melynek 2000 előfizetője van. A két előbb jelzett lap mindegyikét 3000 példányban nyomják olyan helyen, a hol a polgári lapok is csak 5—6000 előfizetőt számitanak, ez mindenesetre szép eredmény. Galicziában azonkívül egy földműveslap „A nép joga” jelenik meg, a mely a földművesek pártlapja. Ezek a földműves-szociálisták különös módon rendezik gyűléseiket, a melyeket a falu legnagyobb házában tartanak meg és sűrű csoportokban látogatnak. „Dicsértessék a Jézus Krisztus” szavakkal kezdik meg és „Amen”-nel végzik. A földművesek a szociáldemokráciától várják érdekeik megvédését, különösen a hivatalnokok zsarolásai ellen. Ezért adták szavazatukat a szociálista jelöltek javára és támogatják a pártot, ellenére annak a méltatlan

bánásmódnak, a melyet ezért a rendőrség és a papok részéről türniök kell. Közülök is sokan lesznek agitátorokká, a kik a város és a vidék közt a szükséges közvetítést eszközlik.

Vessünk egy pillantást orosz Lengyelországra. Az itteni gyárvárosok munkásai tisztában vannak a szociáldemokrácia alaptételeivel, bár ezen meggyőződésüket gyakran bezáratással, számüzetéssel, sőt némelyiknek halállal kell megfizetniök. Varsónak két fogháza van a politikai bűnösök befogadására. A statisztika kimutatása szerint az 1895. év januártól az 1897. év júliusig terjedő időben 173 nemzetközi szociálistát és 25 más politikai bűnöst tartottak fogva. Ezek közül kettő élethossziglan tartó számüzetésre, 58 különböző időtartamra ugyancsak számüzetésre lett ítélve, a többiek sorsa ismeretlen, vagy még elintézetlen. A szociáldemokraták szigorubb ítélet alá esnek, mint a nemzeti bűnösök. Mindezek ellenére a május ünnepén való óriási résztvevés, a szociálista iratoknak a külföldről való erős terjedése arról tesz tanúságot, hogy még erősebben csüngnek az eszmén és még szenvedélyesebb a küzdés a kormánnyal és az uralkodó osztálylyal szemben.

Az említett szocialista pártokon kívül fennáll még Londonban az ugynevezett „Lengyel szociálisták külszövetsége”. Ez a szövetség különböző nevek alatt működik s csaknem olyan régi, mint a mozgalom maga. Agitátorok létesítették, a kik kénytelenek voltak külföldre menekülni és eleinte Svájcot, azután Párisot és legutóbb Londont szemelték ki székhelyül. A szövetséget egymásután adta ki az „Egyenlőség”, „Hajnalhasadás” és „Osztályharc” című folyóiratokat. Fáradhatatlanul hirdeti röpiratok és könyvek alakjában a szociálistizmus alapelveit és ismerteti a munkásmozgalom állását. Marx, Lassalle, Bebel, Kautsky, Lafargue műveit lengyel nyelvre lefordították és eredeti munkákat is adtak ki. Ténykedésük többnyire az irodalomra szoritkozik, de politikai jelleggel is bír. Nyomtatványaik, melyek már egy egész kis könyvtárt képeznek, mindenféle uton terjesztik. Különösen orosz Lengyelország szervezkedésének képezi erős támpontját és általában összekötő kapcsa Lengyelország pártszervezeteinek. Végül mentővára a kitiltottaknak és a segílyt keresőknek.

A munkásmozgalom Ausztriában.

Az 1893. évi május ünnepre nagyszerű előkészület volt téve az általános választói jog kivívására. Bécsben 150.000 férfi és nő zárt sorokban vonult fel; július 9 én 40.000 munkás és munkásnő gyült egybe a tanácsház udvarán, hogy kijelentsék: Nem nyugszunk addig és semmiféle áldozattól vissza nem riadunk, amig az általános, egyenlő és titkos választási jogot ki nem vívtuk. Ugyanez időben Prágában és Brünnben a rendőrség a tüntetők közt nagy vérontást idézett elő. Mindez

azt eredményezte, hogy a választójog kérdése a pártok politikai vitatkozásainak központjává lett. Ezalatt a munkásegyletek és munkássajtó termékek egyre szaporodtak. 13 német, 8 cseh és 2 lengyel politikai lap (nem számítva a szaklapokat) jelent meg hetenként vagy félhavonként. A Bécsben megjelenő „Arbeiterzeitung” 19.000, a „Volktribune” 9000 és az „Arbeiterinnenzeitung”-ot 4000 példányban nyomták. Augusztusban a pártvezetőség egy körlevélben szökött fel a szervezeteket, hogy a tömeges sztrájk előmozdításában erősen dolgozzanak, mely felhívás mindenfelől nagy tetszésre talált. Ugyanezen év október 8. és 9-én Bécsben az osztrák kronartományok szervezeteinek képviselői „országos értekezletre” jöttek egybe és a pártvezetőséget megbizták, hogy az esetben, ha a képviselőház az az évi ülészakban sem tárgyalná a választási jogra vonatkozó javaslatot, tüzze a tömeges sztrájk kérdését a legközelebbi husvétkor tartandó pártülés napirendjére. Ekkor Taaffe gróf miniszterelnök még ugyanezen év őszén a választási reformot a birodalmi gyűlésen javaslatba hozta. Addig a választási jog kiterjesztését célzó 1 indítványt figyelembe sem vette a képviselőház. Így Pernersdorfer képviselőnek és az ifjú cseheknek e részben tett indítványait sem tárgyalta. Hogy Taaffe gróf most ilyen előterjesztéssel lépett fel, az első sorban a szociáldemokrata mozgalomnak volt az eredménye, de részben politikai válságok is kényszerítették erre. A csehországi nemzetiségi zavarok következtében a kispolgárság és a parasztság a birtokos nemességgel ellentétes állást foglalt el. Az ifjú csehek nem akarták a „kiegyezést”, a rendőrség és az állam közegei a hatalmasan növekvő ifjú-csehek szabadabb mozgalmát mindenképpen el akarták nyomni. Kémkedések, összeesküvések, merényletek napirenden voltak. Egy Mrva Rudolf nevű kém az ifjú-csehek egy titkos szövetségét fedezte fel. Ennek az új nemzeti, politikai és szociál-radikális alapon álló szövetségnek Omladina volt a neve. Mrvát 1893-ban meggyilkolva találták fel. A pör tárgyalásakor a kémrendszer gyalázatosságai nyilvánosságra kerültek és mégis 76 omladinistát, többnyire még egészen fiatal embereket nehéz fogházbüntetéssel sújtottak. Ezen eset után a hatalom, miután Prágában kormányellenes összeesküvéseknek jött a nyomára, Prága és környékére elrendelte a kivételes állapotot, amely az ifjú- és ó-csehek szakadására vezetett, úgy, hogy Taaffe gróf biztos állásában inogni kezdett. Hogy ennek elejét vegye, a politikai helyzet teljes megváltoztatását látta szükségesnek, amit a választási jog kiterjesztésével remélt elérni és melynek keresztül-vihetősége attól függött, hogy a birtokos nemesség, a lengyelek és a papok mennyiben látják ezáltal érdekeiket megtámadva. De a pártok a Taaffe-féle indítványban hatalmuk csorbulását látták és teljes erővel küzdöttek ellene. A szociáldemokrácián volt most a sor, hogy a választói reformot megmentse és hogy azt a maradi pártok ellenében diadalra juttassa. De a pártok

mindent elkövettek, hogy ez meg ne történhessen. A Taaffe kormánynak meg kellett buknia, amelyet Windischgrätz-Plener egyesült miniszteriuma váltott fel. A „rendpártok” közt a szövetség csakhamar létrejött. Az új miniszterium a választási jognak a jogtalan néprétegekre, különösen az ipari munkásságra való kiterjesztését megígérte, kijelentvén, hogy a létező pártok addig élvezett mandátumai biztosítva maradnak. De mindez csak ígélet maradt. A munkások ismét sűrű összejöveteleket tartottak. Végre 1894. február havában a kormány a választási törvényjavaslatát közhírré tette. Időközben az első osztrák szakkongresszus a tömeges sztrájk elrendelését kimondta, de ebben a végleges döntést a pártkongresszusnak engedte át. 1894. márczius 25. és 31-e közt ült össze Bécsben a negyedik szocziáldemokrata pártkongresszus, amelyen elhatározták, hogy a napi nyolcz órai munkaidőért a harcztot erélyesen felveszik, ugyszintén az általános választási jogért a küzdelmet minden erejükből folytatni fogják. Egyuttal kimondta, hogy a képviselőházban hozott választási törvényjavaslatot, mely a munkások kigunyolását czélozza, visszautasítja és a munkásságot az általános, egyenlő és titkos választási jogért minden rendelkezésre álló eszközzel való küzdésre hivta fel. Megbizta a pártvezetőséget és a szakszervezetek kiküldötteit, hogy minden előkészületet tegyenek meg arra nézve, ha a kormány és a polgári pártok makacssága a munkásokat a legvégsőre kényszeritenék, vagyis, hogy a tömeges sztrájkot, mint végső eszközt alkalmas időben szervezhessék. Windischgrätz ismét kijelentette, hogy a választási törvényjavaslat a képviselőházban még a törvényes időszakon belül tárgyalásra kerül. De a miniszterium és országgyűlés azon voltak, hogy a választási jogban való döntést minden módon késleltessék; a minisztertanácstól a teljes üléshez, a teljes üléstől a bizottsághoz, a bizottságtól egy albizottsághoz harcztolták, üléseiket titkosaknak mondták ki; semmitmondó és lehetetlen dolgokat gyártottak és híreszteltek el és a ház üléseit mindenféle hosszadalmas javaslatok tárgyalásával pocskolták el. Eközben a munkások közt az agitáció mindjobban terjedt. Miután Pernersdorfer a képviselőházban sürgösségi javaslatot tett a választási reform érdekében, Bécs munkásai elhatározták, hogy október 18-án vasárnapon tömegesen a képviselőház elé vonulnak. A rendőrség közbelépett; véres összeütközések keletkeztek a rendőrök és a munkások közt.

A szövetséges kormánynak a nép iránti gyűlölete most minden módon kitűnt. Az oly nagyon elnyomott bányamunkások szervezkedési törekvéseit Falkenau-ban és Ostrau-ban a sztrájkolók vérében igyekezett elfojtani. A borzasztó karwini bányaszerencsétlenség, a melynél 235 bányász életét vesztette, kitűntette a nagybirtokosok gyilkos üzemeit, szóval a nyilvánosság nagy elkeseredéssel volt eltelve az osztrák kormány ellen. Csak miután már midenféle kibuvó hiábavaló volt és a

kormány minden oldalról kényszerítve lön, — határozott. A titkos ülésü albizottságokban kidolgozott törvényjavaslatot ki kellett hirdetni. Ennek eredménye általános gunyhahota volt. Bukása teljes lett, a nép gunyja és megvetése közepette végkép megsemmisült. Az erre következő Bádeni-miniszterium csak félig iparkodott a bajokon orvosolni: az általános választási jog megadatott ugyan, de csak úgy, hogy a négy meglevő kiváltságos választói osztálynak 353 mandátumához mint függetelék még egy ötödik osztály (kuria) 72 mandátummal, a nép részére lett hozzácsatolva. Tehát Bádeni a lehető legkevesebbet adta. Ezalatt a szocziáldemokrata-párt olyannyira föllendült, hogy az akadályok ellenére, a melyek épen sajtója ellen voltak irányítva, u. m. a házalási törvény, a biztosíték letétele, a gyakori elkobzások daczára az Arbeiterzeitung Bécsben naponként jelenhetett meg. Az ötödik pártkongresszus, mely 1896. június 5-től 11-ig Prágában a Schützen-szigeten tartatott meg, szintén elismerte ezt a haladást. A választási agitáció serényen folyt; a pártvezetőség a választási felhívást három millió példányban és öt nyelven osztotta szét, daczára a sajtótörvény tiltalmának. Három nappal a választás kiírása után a szocziáldemokrata jelöltek névsorát nyilvánosságra hozták. A 72 választói kerületből csak néhány galicziai és dalmáciai kerület maradt szocziáldemokrata jelölt nélkül. Az eredmény a szocziálistákra nézve fényes volt, bár egyes kerületektől többet várt. Tizennégy megválasztott képviselőre tett szert. Ezzel az ötödik kuriában az általános választói jognak legerősebb pártja lett, mert a keresztény-szocziálisták csak tizenkét mandátumot tudtak elérni az ötödik választói osztályban. 230,000 szavazat esett a szocziálistákra csupán 13 választó-kerületben. A többi választó-kerületben 40,000 választó férfi (választási megbízott szavazata) szavazatott a szocziáldemokratákra, a mi 350,000 szavazatnak felel meg, tehát összesen körülbelül 600,000 szocziáldemokrata szavazó volt. Fájdalmas csalódás érte a pártot Bécsben és az alsó-ausztriai városokban, a hol a 22 képviselő közül csak egy lett szocziáldemokrata (Grác és környéke) és az is csak a szűkebb választásnál győzött. Felső-Ausztriában, Salzburgban, Tirolban és Stájerországban a papi uralom nehezedik a népre és a választó-kerületek oly nagyok, (500 ezer lakos) hogy a parasztok szavazata a városi munkásokét teljesen elnyomja, Lincz és Stájer városokban, Felső-Stájerország ezen ipari helyein, a szocziáldemokrata választó férfiak listája győzött, ép úgy a stájerországi bányásmunkásoknál is. A fiatalabb tanítók mind a szocziáldemokrata pártért agitált, valamint a vasuti alkalmazottak és a vasuti műhelyek munkásai is; a miért meg is lakoltak, mert a választások után nemsokára a kormány szervezkedésüket betiltotta és feloszlatta. Bécsben a szocziáldemokrácia 88,000 szavazatot kapott, ebből 15,000 a liberálisokból és a zsidó polgári szavazókból telt ki. A keresztény

szocialisták 114,000 szavazatot nyertek, ebből 65,000-et az új választási jog alapján. Ezekre szavaztak nemcsak a kispolgárság, a nem zsidó polgárok, kereskedő-segédek, pinczerek, bérkocsisok, hanem a politikailag közönyös tömeg, a melyet Dr. Lueger Károly, „Bécs város ura“, egy igen ügyes agitátor értett a maga részére megnyerni és a kinek népszerűsége Bécsben még emelkedett azáltal, hogy Badeni elég ügyetlen volt, hogy első ízben történt polgármesterré való megválasztását nem hagyta jóvá. A megválasztott antiszemita közt volt Mittermayer pinczér, a kinek szocialista ellenjelöltje lopást és hamisítást vetett a szemére. A becsületsértési pörben bebizonyult ennek a vádnak az alapos volta, de Mittermayer képviselőségében továbbra is megmaradt.

Nagy csapás volt Pernerstorfer volt képviselő bukása és a reichenbergi kudarcz, a hol a szocialdemokrata dr.-t Adlert győzte le ellenjelöltje.

Pernerstorfer 1845-ben született, tanító volt; később a „Német szavak“ című demokrata folyóiratnak szerkesztője volt. Még mint demokrata a birodalmi gyűlésen szószólója volt a munkásnépnek; ezidőtájt küzdő társa Kronawetter ügyvéd, 1838-ban született és demokrata maradt. Képviselőnek 1847-ben választották meg Bécsben. A cseh-sziléziai hegyvidéki városokban a csehek és a németek nemzeti viszálykodása csak részben befolyásolta az ötödik kuria választási eredményeit. Német-Csehországban, Ausztria tulajdonképeni ipari részében a szocialdemokraták 7 jelölt közül ötöt vittek győzelemre, ebből hármat az első választás folyamán; a 12 cseh választó kerületből a szocialdemokráciára kettő esett. A cseh munkások, különösen a bányászok többnyire a szocialdemokratákra szavaztak, a kispolgárok pedig az ifjú-csehekre. Morvaország hét választó kerületéből hármat és Szilézia 2 kerületéből egyet nyertek el a szocialisták. A többi morvaországi kerület a csehekre, a másik sziléziai kerület egy németnemzetire esett. Ezen két koronatarományban a szavazás nem csupán közvetve, hanem szóbelileg történik. S mégis a szocialdemokráciának ily nagy eredményei jegyezhetők fel.

1867 óta Galícia politikailag az alsóbb lengyel nemesség kezében van. A hatodik szocialdemokrata pártgyűlésen jelenlevő radikális új-ruthén birodalmi képviselő, dr. Jarożiewicz pártjának nevében kijelentette, hogy ő a szocialdemokraták programját vallja a magéénak, csak taktikai okokból kíván egy önálló szervezkedést, a szocialistákkal azonban a leg-szorosabb együttérzésben akar maradni. Fényes eredménye volt a szocialdemokráciának Lembergben (Kozakiewicz 14930 szavazatból 9434-et kapott); a Stojalowsky-pártja hat mandátumot kapott. Stojalowsky volt az első szervező és agitátor a földművesek közt. Még mint fiatal jezsuita pap bocsátott ki politikai röpiratokat, a miért a jezsuita rendből ki kellett lépnie. 1876-ban időszakai nyomtatványokat küldött a földműves-

és szakegyletek részére, földmives gyűléseket hívott egybe és 1889-ben felhívta a földmiveseket, hogy külön választási bizottságot állítsanak fel. Ezért letartóztatták és papi állásától megfosztották. Ettől kezdve még szabadelvűbb lett, de ismét fogházba került. Az 1897-iki választásoknál szociáldemokrata programot adott; pártját »lengyel-keresztény-néppártnak« nevezte el. A szocialista jelölteket földmiveseivel támogatta. 1897. márcziusban Magyarországra menekült.*) A választások után azonban Badenivel békére lépett és ettől kezdve kétértelmű szerepet játszott.

Kelet-Galicziában a választásoknál hallatlan erőszakoskodások történtek a lengyel nemesség és a kormány részéről; 884 választót minden ok nélkül elfogtak, 8-at megöltek és 43 megsebesült. Krakkóban a szociáldemokrata Dascynsky győzött a néppártin. A 14 szociáldemokrata képviselő a következő: *Werner* Ernő, szül. 1865-ben Prága mellett. 1890-ig középiskolai tanár volt, most azután cseh pártlapok szerkesztője; Morva-Osrauban választották meg. *Cing* Péter született 1850-ben Hudlitzban mint egy házalónőnek a gyermeke, bányamunkás lett, 1872 óta szervezetekben működött, 1892-ben pártlapszerkesztő lett. Teschenben választották meg. *Dascynsky* Ignác, szül. 1866-ban Podoliában. Apja nemes ember; kerülete biztos volt. Tanulmányokat végzett. Orosz-Lengyelországban forradalmi eszmék terjesztése miatt két havi börtönre ítélték, azután Galicziában szerkesztő lett. Krakkóban választották meg. *Hannich* József, szül. 1843-ban Reichenbergben, eleinte posztómunkás volt. 1878 óta pártlapszerkesztő lett. Reichenbergben választották meg. *Hybesch* József, szül. 1850-ben, Deschlitzben (Csehország). Paszományos és szövő, végre szerkesztő; Brünnben választották meg. *Kiesewetter* Vilmos a reichenbergi kerületben született. Foglalkozása posztókészítő. 1875 óta szerkesztő, egyidőben gyárimunkás és madárkereskedő. Választó-kerülete Trautenau. *Kosakiewicz* Jan, született 1857-ben Wadowiceben, a tanítóképző intézetet látogatta, 1877-ben fel ségsértés miatt vád alatt volt, de felmentették. Azután színész, cipész, kőfaragó, építészeti rajzoló lett. Lembergben választották meg. *Resel* János, szül. 1861-ben, Szent-Poltemelben. Szabó lett. 1890. óta szerkesztő Gráciban; Gráciban választották meg. *Rieger* Ede, született 1865-ben Komotanban, posztókészítő. 1890-ben szerkesztő; választókerülete Morva-Schönberg. *Schrammel* Antal, született 1854-ben, borostyánkő-esztergályos. Párisban munkájáért aranyérmét nyert, alapítója és későbbi vezetője az esztergályos-szövetkezetnek. Az esztergályosok szaklapjának és 1886 óta a »Neukirchener Néplap«-nak szerkesztője. Leitmeritzben választották meg. *Steiner* József, szül. 1862-ben, üvegesiszoló, később Prágában a »Szociáldemokrata« című lap szerkesztője. Kladrnóban választották meg. Dr. Ver-

*) Magyarországi szereplését ismerjük.

kauf Leó, született 1858-ban Lembergben, jog- és az államtudományok tudora. A munkásvédelemről számos röpiratot írt; jogtanácsosa a szakszervezeti betegpénztárak egyesületének; Egerben (Csehország) választották meg. *Bratny* Károly, szül. 1856-ban, Medo-Quezdben, egy földműves fia; Pilzenben asztalos lett. Elnöke az asztalos-társulatnak. Pilzenben megválasztották. *Zeller* Ede, született 1857-ben, Königstadtban (Csehország), kosárfonó. Reichenbergben, Bajorországban és Svájcban agitatoriusan működött. 1895 óta Teplitzben elnöke a kerületi betegpénztárnak; Saazban választották meg.

Az új országgyűlésen a szociáldemokraták kis csoportja jelentékeny eredményt ért el azzal, hogy galicziai választások alkalmával bebörtönzött képviselőtársuk szabadonbocsátását keresztülvitték. Az első indítványt természetesen az általános és egyenlő választói jog eléréseért terjesztették elő, egy másikat a nyolcz órai munkaidő megadásáért a bányászok részére. A nyelvkülönbségek kérdésénél mindenki részére követelik megadni a jogot, hogy saját anyanyelvét használhassa. A galicziai választásoknál előfordult gyalázatos eseményeket *Dascynski* erélyesen szóba hozta és az elnökség részrehajló ténykedése ellen erélyesen kikelt. 1897-ben Bécsben tartották meg a hatodik osztrák pártgyűlést, a mely a választó-kerületi beosztásoknak megfelelően egy új pártszervezetet létesített. A politikai szervezetek a szakszervezetektől külön állanak. Minden két évben összpártülés fog tartatni, a melyen csak az összpártot megillető kérdések jönnek tárgyalás alá. Minden két évben egy összpártülés és egy osztrák-német pártülés tartandó. A képviselők kötelesek a pártüléseken jelen lenni. A szervezetek nemzetiségi ujjaalakításához a bizottság egy viharos tetszéssel fogadott nyilatkozatot tett közzé, a mely szerint: »Nemzeti önállóság és nemzetközi összetartás szervezetünknek fő tényezői. Megragadjuk az alkalmat, hogy minden érdekegyezséget a nemzeti és hazafias pártokkal vagy a birtokos osztálylyal a leghatározottabban visszautasítsunk. Tudjuk, hogy az osztályellentétek erősebben és mélyebben választanak el, mint a nemzetiségi különbségek. Kimondjuk, hogy a munkásszervezetek kiválóan azért állanak fenn, hogy a nemzetközileg egyesült és testvérileg összekötött nemzetek szociáldemokratái együttesen folytassák a harcot a saját és az összes nemzetek kizsákmányolói ellen.«

A 313 ausztriai szakszervezetekben a munkástagok száma 1893-tól 500.000-ról 990.439-re (köztük 3051 nő) emelkedett. Az olvasó- és művelődési-egyletekből, melyek a szociáldemokrácia szervezkedési alapját képezték, még 1896-ig 527 volt 33.000 taggal (köztük 3000 nő).

Ausztria szociáldemokrata alapon álló lapjai: az „Arbeiterzeitung“, mindennap jelenik meg Bécsben. Félhavonként vagy havonként jelenik meg az „Arbeiterschutz“, Bécs; „Arbeiterwille“, Graz; „Arbeiterinnen-Zeitung“, Bécs; „Freigeist“, Reichen-

berg; „Neue Glühlichter“ Bécs; „Die Zeitschwingen“ Saaz; azonkívül még igen számos német, cseh, lengyel, tót, olasz lap és folyóirat áll a párt rendelkezésére.

Ezzel alaposan megismertettük az osztrák szociáldemokrata párt viszonyait.

A munkásvédelem Ausztráliában.

Az ausztráliai viszonyokat már több ízben méltatták. Minket, európaiakat, közvetlenül nem érdekelnek, de gyarmatainak különös előtörékvő népessége az ottani szabadabb társadalmi berendezések folytán a szociálistikus és politikai kísérletek egész sorát tették meg, a melyeknek eredményei a szociálistikus tudományára nézve némileg fontossággal bírnak.

Az ausztráliai gyarmatokban a munkásoknak nagy befolyásuk van a törvények hozására s miután nagy mértékben szociálistikus gondolkozásuk, ily irányu rendszabályokat keresztül is vittek. Tudnunk kell, hogy az Ausztráliába való bevándorlás nagyrészt a városokból történt, tehát a városi népesség van tulsulyban.

Ilyen körülmények közt kitüzött czéljuk: Ellenállás a nagybirtok-tulajdonosokkal szemben és közös földmegművelés. Hogy nálunk is az ilyen politika eredményre vezetne, az kérdéses. Az Egyesült-Államokban a földművelő-politika érvényesülhetett, míg máshol nem. Braziliában például az olyan tájak, a hol a kisbirtok van tulsulyban, nem fejlődnek, míg a hol nagyföldbirtokok vannak, eredményeket érnek el. Egy rendszer nem alkalmazható mindenre, mert a viszonyok mások Ausztráliában, a melynek nagy sikerei előnyösen legelőkül használhatók, a földművelő-politikának kétséges értéke volna.

A francia statisztikus, Leroy Beaulieu most megjelent könyvéből a következőket veszem ki:

Egy gyarmatnál, melynek számos meg nem művelt földje van, mindenekeelőtt az jön tekintetbe, hogy milyen módon legyen az üzembe véve. Ausztráliában nem úgy történik a birtok eladása, mint például Amerikában, a hol a birtoknak megfelelő összeget kellett letenni, hanem egy magasabb árt kell fizetni érte. A 80-as évek óta ezen birtokvásárlási mód megszűnt és így egy birtoknak egy meghatározott pénzüsszegért 15—20 évi lefizetésekben való eladását, vagy csekély értékű földeknek összevásárlását, értékelkedésükre számítva, megakadályozták. Ezt korlátozták azáltal, hogy az egyes birtokokat bekerítették, a tulajdonosnak birtokán kellett tartózkodnia, továbbá egy birtoknak, melyet megvesznek, egy bizonyos nagyságot nem szabad meghaladnia. A földnyereszkedések ezáltal megszűntek és új nagybirtokok a már meglévőkön kívül nem létesülhettek.

1890-ben még messzebbmenő törvények hozattak. Jellemző az ujeelandi törvény, föelvé: A földbirtok az államé, mely

azt a megvevőnek örök időkre adja át megművelés végett. Az állam ezáltal a birtokjövedelmek emelkedését a maga részére használhatja ki. Még két módja van a birtokszerzésnek: készpénz ellenében való eladás, vagy 25 évi bérbeadás. A birtok, melyet valaki megvásárol, korlátolt nagyságu és szorgosan ügyelnek arra, hogy az illető tulajdonos csakugyan megmunkálja-e a földet?

Azok közül a sok ellenvetések közül, melyeket Leroy Beaulieu ezen rendeletek ellen tesz, csak egy találó, t. i. hogy egy demokrata államról van szó, a hol a kormánynak a választások miatt sokat kell elnézni.

Ezen törvény 1892-től ered.

1894-ben egy oly törvény lépett életbe, mely szerint az állam ama földbirtokokat, melyeknek 400 hektár szántóföldjük, vagy 2000 hektár legelőjük van, kisajátíthatja. Az így nyert földbirtokok azután az 1892. évi törvény szerint kezeltetnek.

A többi gyarmatok is követték e példát.

A törvényalkotás még egyre tart. Az utóbbi 15 év alatt a törvényeket háromszor-négyszer változtatták meg az egyes gyarmatokban. Ez természetesen a nemzetgazdasági fejlődésre hátrányos, a melynek mindenekfölött állandóságra van szüksége.

Tettek már kísérletet közös társadalmi községek alakítására is, melyekről Leroy Beaulieu Ausztrália államból a következőket jelenti:

Az illető törvény szerint ezeknek a „társas községeknek” legalább 20 személyből kell állaniok; a kormány bérbe ad nekik legfeljebb 64 hektár földet és 1000 márkát fejenkint. Az előlegek hat százalékkal térítetnek vissza; három év múlva a visszatérítés 10 százaléknyi lefizetésekben történik. A vezetőség legalább három személyből áll, a kik a tagok közül és tagok által választatnak, tehát gazdasági társadalom államhittel. A minnek a következménye viszálykodás, hiányos vezetés, helytelen gazdálkodás és általános tétlenség stb.

Egy további kísérletezés is történt a kisbirtokkal. E tekintetben első sorban Új-Zeelandot választották ki. Az 1894-iki törvény szerint az állam fel van hatalmazva kölcsönök adni, de az a birtok értékének 3 ötdönti részét nem haladja meg és nagyobb nem lehet, mint 55,000 márka. Tagadhatatlan, hogyha ezek a kölcsönök még nagyobb mértékben üzetnek, az állam pénzügye időre jelentékeny kárt szenvedhet.

Ismeretes tény, hogy szocialisztikus kézműves vagy földműves kísérletezések a nagy kapitalisztikus társadalmakban nehezen jutnak valamire. Mindemellett rokonszenvűnket ezen bátor kis államok iránt nem vonhatjuk meg, a midőn látjuk, hogy valamennyi mily erélyesen törekszik a társadalmi kérdések megoldására. Utóvégre bátraké a világ és bizonyos államférfiúi intelligenciát nem tagadhatunk meg tőlük.

Szórázórtató rész.

Külömb volt mindnyájunknál.

Irta: *Ábrányi Emil.*

Volt egyszer egy törekvő ember, aki föltette magában, hogy híres, hatalmas, gazdag lesz minden áron. Ebben az emberben annyi volt a hiúság, hogy a szívet egészen kiszorította belőle. A lakkezipője fényes hegyétől a bepomádézott fejobubjáig hiúság volt minden porcikája.

Zsenge ifjúsága óta mindig arra vigyázott, hogy előkelő és befolyásos emberek közt mozogjon, akik után úgy szaladgált, mint a kutya s akiknek reggeltől estig úgy tudott hizelegni, hogy sohasem fogyott ki a mézes-mázos szavakból.

Hogy ehhez az elvéhez mekkora következetességgel ragaszkodott, arról tudok egy nagyon szép esetet.

Az édes apja, aki becsületes kisiparos volt valami vidéki városkában és már a hetven felé járt: egyszer feljött Budapestre, hogy a fiacskáját meglátogassa. Nagyon büszke volt az öreg a gyerekre, mert tudta róla, hogy uri sora van a fiunak, sok pénzt keres, a legjobb társaságokba jár, sőt mágnás-urakkal is úgy parolázik, mint ő odahaza a grajzleros szomszédal, vagy a regále-bérlővel.

Gyalogszerrel bandukolt az öreg befelé a nyugati pályaudvarból. Ami czók-mókja volt, azt a hóna alá szoritotta, úgy lépdegélt nehéz, kopogós csizmájával a körut aszfaltján, lassan, tempósan, nagy-tisztességesen.

Hát amint épen az Andrassy-utra fordul, csak jön vele szemközt a fiacskája, magas czilinderkalappal a fején és olyan finom urihában, hogy a császár fia sem hordhat ennél finomabb ruhát. Kerek üveg volt az egyik szemére peczkelve és a balkezeében gyönyörű aranygombos pálezikát billegetett. Három kényes ur közt haladt a fiu, akik épen olyan kabátot viseltek, mint ő és bizonyosan herezegek voltak, — de legalább is grófok, mert az orrukat arisztokratikus magasságban hordták valamennyien.

Négy-öt esztendeje nem látta az öreg a fiát. Nem is csoda, hogy nagyot lobbant benne az apai szeretet. Nem is csoda, hogy esupa könny lett a két homályos szeme, hogy szélesen kitérta mind a két karját és úgy akarta a szivére ölelni a szerelmes csemetéjét.

Rosszul számolt az öreg ur, mert a szerelmes csemete minden köszönés nélkül rohant el az apja mellett, a ki olyan furesán állott ottan a könnyes szemeivel és a kitért karjaival. Nevetett a három finom gavallér és a fiu is kaczagott velük.

A mikor már jó messze voltak a naiv öregtől: az egyik herezeg vagy gróf azt kérdezte a fiutól, vajjon ki lehet az a mulatságos vén ficzkó, a ki nyílt utczán sirva fakad és meg

akarja ölelgetni a járókelőket? A szerelmes esemete pedig a világ legnyugodtabb hangján azt válaszolta:

— Hát bizonyosan valami részeg párrászt!

Azután eltűntek mind a négyen valami elegáns palota kapujában és a szerelmes esemete vissza se nézett az öreg édesapjára, a kit annyi esztendő óta nem látott.

Csak másnap reggel találkozott vele a fényes legény lakásán, a hová az öreg ur nagy alázatosan bekvártélyozta magát. Fényes volt a lakás, akár csak báró *Atzél* Béla rendezte volna be, — de a drága esemetének egy kissé sötét volt az arca. Bizonyosan az átvirrasztott éjszakától. Bágyadtan megölelte az öreg urat, azután udvariasan megmagyarázta neki, hogy ő nem járhat vele nyilvánosan Budapesten, mert bizonyos dolgok könnyen kompromittálhatják a fővárosi embert, a ki nagy és nemes czélokra tüzött maga elé. Egyébiránt, ha tetszik, mulasson egyedül; dőzsöljön, ha kedve tartja; szívesen ad annyi pénzt, a mennyi csak kell; és ha már betelt a mulatozással, ha már utaznék hazafelé, akár négylovas fiakkeren viteti ki a pályaudvarba.

A vén paraszt lesütötte a szeméit. Egy ideig így maradt. Azután nagyon illedelmesen így szólott a fiához:

— Köszönöm, édes fiam! Majd csak elmegyek a magam emberségéből!

Összeszedte a czókmókját. Elment. A nagyratörő fiu egy szóval sem marasztotta, hanem csak nevetett az öreg paraszt gögös érzékenységén, válogatott illatszerrel locsolta ki a szobából a bagaria-szagot, nyugodtan lefeküdt, aludt este 6 óráig, azután gálába öltözött és elment a mindenható nagy urakhoz, a kik után úgy szaladgált, mint a kutya és a kiknek úgy tudott hizelegni, hogy soha sem fogyott ki a mézes-mázos szavakból.

*

És a mi selyem-gyerekekünk fokról-fokra emelkedett a vagyonsokaságában és az emberek becsülésében. A neve olyan kapóssá vált, hogy gyár, bank, részvénytársaság, hitelszövetkezet, malom-ipar, serfőző-ipar és a hány nagynevű pénzügyintézet csak van a világon: két kézzel kapott utána.

Beállott az emberbaráti egyesületekbe, résztvett a Zöld, Sárga és Hupikék-Kereszt ünnepséges közgyűlésein, ágyakat alapított a tolonczoknak és menházaknak a vén színészeknek, — papíron és szóval, szárazon és vizen nagyszerű lendülettel hirdette a humanizmust, annyira hirdette, hogy a hírlapok alig győztek betelni a magasztalásával. Titokban pedig, a mikor riporterek és egyesületi dámák nem voltak jelen: kilökdöste előszobájából a koldusasszonyt, a ki két rongyos gyermeket tartott a karjain s a kinek a nyomoruságán megesett volna egy hiénának a szive.

A mi emberbarátunk mesészerű jósága már irányadó körökben is szembetűnt és magas állású férfiak vetekedve

szerezték meg neki a legkiválóbb kitüntetések, különösen a házassága után, mert az emberbarát megházasodott; elvett egy szegény mágnásleányt, a kinek rutságát csak czimerének a szépsége multa fölül.

A rendjelek csak úgy omlottak rá, mint a záporosó. Nem csak a belföldi ordók legjelesebbjeit kapta meg. A külföldi hatalmak figyelme is fölébredt iránta és csoportosan szállottak a nagylelkű ember felé a Vörös és Fekete sasok, méltóságosan lépkedtek a páratlan emberbarát felé a Hétfejű elefánt, az Arany krokodil, a Hős kerge birka és egyéb elsőrangú külföldi ordók.

Először a királyi tanácsosságot kapta meg, azután a belső titkos tanácsosságot és Isten tudja, hol állapotodik meg ez a jótékony haladás, ha egy természetes, de nem mindig előre látott esemény végét nem szakasztja.

Eppen a feleségének egy árva rokonát akarta kifosztani minden vagyonából, a mikor valami nagy lakomán, a mit a nagy emberbarát tiszteletére rendeztek, gorombán megütötte a szél.

A mentők szállították haza és halálos ágyán kellemetlen látványok gyötörték. A hogy lihegett, fuldoklott a csipkés párnák közt, úgy rémlett neki, hogy fehér lepelben száz meg száz nyomorult alak veszi körül: árvák, a kiket meglopott, szükségbe jutott emberek, a kiket uzsorával tönkre tett és halálba üzött, éhező gyermekek, a kiket az inasaival dobott ki, végtelen számú siránkozó, a kiknek nyomorán nem könyörült.

Ezek a sápadt, ijesztően elesigázott, keservesen nyöszörgő vázak mind ott tolongtak az ágya körül, esontkarjaikkal mind megfenyegették és rettenetes szavakkal mind azt kiabálták zsibbadó fülébe:

— Gazember! Gazember!

Ujabb és újabb csoportok gomolyodtak elő a hálószoba félhomályából. Rohanva követték egymást, mint szélvészben a felhők és gunyos, rekedt kacagással üvöltötték a haladók felé:

— Ismerd el magadról, hogy a föld legaljasabb söpredeke te vagy! Önérdekből, hiúságból, haszonlesésből tettél mindent, vérszopó hiéna! Ugy tettél jót másokkal, hogy a mi szánkból vetted ki a falatot, a mi hátunkról huztad le a bőrt! Ismerd el magadról, hogy náladnál kegyetlenebb gazembert még nem szült a föld!

És a lihegő, verejtékező, halálra való emberbarát, a rendjelek nagybirtokosa, a csodált és ünnepezt excellenciás ur alázatosan dadogta, a mit azok a rongyos lelkek ráparancsoltak.

— Elismerem . . . elismerem Isten és emberek előtt, hogy a világ legkegyetlenebb gazembere én vagyok!

Tisztelői, barátjai, csodálói a szomszéd szobában hallgatóztak s valahányszor a félig nyitott ajtón át egy-egy gyalá-

zatos szó rikácsolva, hörögve csapott ki hozzájuk, mély megilletődéssel susogták egymásnak:

— Micsoda ellentét! A nagy emberbarát félrebeszél és a legnemesebb ember, a ki valaha élt a világon, a legundokabb szavakkal gyalázza, vádolja magát! Van-e az életnek ennél pokolibb gunyja?

*

A nagy emberbarát kilehelte lelkét és emlékezete még szebbé, még fényesebbé vált a mindent megdicsőítő halálban.

A lapok hasábos gyászjelentéseket irtak róla és temetésénél impozánsabbat még nem látott a világ. Ott voltak lobogó zászlóval az összes jótékony egyesületek, ott voltak a képviselők, a zászlósurak, a miniszterek, a nagy bankárok, a híres zsokek, az ünnepelt költők, a kényes arisztokraták. Három püspök mondott koporsója fölött dicsőítő halotti beszédet, hírneves akadémikusok szónokoltak érdemeiről és a czifránál czifrább ordókat hat bársonyos párnán vitték a gyászkocsi után.

És a mikor ezt a nagyszerű temetést, ezt a tömérdek ordót, ezt a sok minisztert, ezt az országra szóló gyászt látták az utcán álldogáló egyszerű emberek, a kik szintén cselekedtek némi jót, szintén letörölték sok szenvedőnek a könnyeit, noha nem beszélt róluk a hir, noha egész életükben szegények és ismeretlenek maradtak: akkor ezek a szerény emberbarát proletárok mélyen megemelték a kalapjukat a nagy halott előtt és szégyenkezve, piruló arcczal mondogatták egymásnak:

— Ez az ember különb volt, igazán különb volt mindnyájunknál!

Íudományos apróságok.

Munkás-statisztika. Az országos statisztikai hivatal most vette föl programjába a munkás-statisztika behatóbb ápolását. Az osztrák kormány nemrég terjesztett be törvényjavaslatot külön munkás-statisztikai hivatal felállításával, mely javaslatnak ugyan egyelőre az a sorsa, mint minden más kormány-előterjesztésnek: a Reichsrath irattárába került. A munkás-statisztika eszméje az Egyesült-Államokból indult ki és hamar utat tört magának minden ipari államban. Legnagyobb fejlődését hazájában érte. 1869-ban elhatározta Massachusetts, hogy munkás-statisztika számára külön hivatalt állít fel és példáját az Unio államai csakhamar követték úgy, hogy 1897-ben az Egyesült-Államok területén 32 munkás-statisztikai hivatal, működött. Azonkívül van egy központi munkás-statisztikai hivatal, melyet 1884-ben állítottak fel Washingtonban. Az amerikai munkás-statisztikai hivatalok az adatgyűjtésen kívül részben más szociálpolitikai feladatot is teljesítenek, mint felügyeleti egyeztetési, munkaközvetítési és választott bírói

teendőket. Számos közzétett jelentésük becses anyagot tartalmaz, mely a munkáskérdés egész területét felöleli és sokszor fontos gazdasági viszonyokat tesznek tanulmány tárgyává, mint pl. Wrightnek, a központi munkás-statisztikai hivatal vezetőségének híres tanulmánya a legtöbb amerikai iparágak termelési költségeiről. Az angol kereskedelmi miniszterium munkás-statisztikát végző hivatala általánosan ismeretes és szaklapja a Labour-Gazette mintaszerű, mely nemcsak a műveltség terjesztésének szolgálatában áll, hanem rendes jelentéseket közöl a munkáspiaczról, munkásjóléti intézményekről stb. Angliát hamar követték Franciaország és Belgium külön „Offices de Travailjaikkal és a belga Revue de Travail elismerésre méltó követése az angol munkás-statisztikai lap példájának, Németországban a munkás-statisztika ügyét a Commission für Arbeitsstatistik vezeti, Svájcban „munkástitkári hivatal“ áll fenn e czélra. Dániában és Spanyolországban a munkás-statisztikát az országos statisztikai hivatal keretében ápolják, Olaszországban nincs külön munkás-statisztikai intézmény, de a Direzione Generale della Statistica az utolsó években munkálataiban előkelő helyet biztosít a munkásügynek.

Fegyenczipar a század elején. Néhány iparkamara az utóbbi időben keservesen panaszkodik azon, hogy a fegyházak ipari termelése egészségtelen versenyt okoz, különösen a kisiparnak. Ezért érdekes most tudni, hogy a század elején hogyan dolgoztak a rabok és milyen munkákat bíztak rájuk. Xántus Ignác Protocollumában (jegyzőkönyv) találjuk a következő utasítást:

Tapasztaltatván, hogy a Csokonyai fogságban levő Rabok kaszálni, szénát gyűjteni s több efféle munkákra messzebb is, és egyszerre többfelé is kihajtatnak s innen néha setét estve eresztenek haza, és a Porkoláb is az Rabokkal kimenvén, noha az tömlőben is Rabok maradnak, mégis ezek mellett semminémű őrizet nem hagyattatik;

ad Num 27. következő rendelkezések tétettek!

1. A Rabok tsupán tsak a Mgos Uraság dolgára applicaltathatnak, és ezen dolgok is nagyon terhesek, és nehezek ne legyenek.

2. Az Rabokat ollyas helyekre, az hol nékiek az első-késre alkalmatosság nyujtatna, ugy mint az erdőre, tsepötés helyekre, vagy a fenn álló gabona közé s. a. t. munkára hajtani egy általlában nem szabad.

3. Az Rabok, a'mennyire lehetséges, együtt hagyassanak az munkán, hogy azokra a vigyázat annál könnyebb lehessen;

4. Ha pedig a szükség meg kívánná, hogy az Raboknak több felé kellene munkára menni, ezen esetben azokról, a kiket valamelyik Tiszt a Porkolábnak vigyázata alól el visz, ugyan azon Tiszt, a' ki azokat máshova rendeli, tartozik felelni és azokat szám és név szerént délbe, vagy estve a' Porkolábnak által adni.

5. Ha az Rabok az Helység mellett lévő rétekre kaszálni, szénát gyűjteni, stb. kihajtatnak (messzire őket úgy sem lévén szabad hajtani) jókor eresztessenek haza, úgy hogy napnyugtkor a tömlőcznál legyenek.

6. Ha az Rabok munkára ki hajtatván, a Porkoláb is velek megy, a tömlécz mellett, mivel itt is maradnak Rabok, vagy egy Hajdu, vagy más akármi némű, de mindenképen elegendő őrizetet hagyasson, hogy így a Rabok elszökése ellen bátorság lehessen.

7. A Csokonyai Ispán Urnak Instructiója is levén az Rabok eránt, aztot szorosán tartsa meg.

Ezek rendelkezések rész szerent már előbb meg mondattak, szóval mint az Csokonyai Ispány Urnak, mint pedig az Porkolábnak, most pedig azoknak szorosabb megtartása végett Csokonyai Ispány Urnak írásba ki adattatnak, 12-a Aug. 814.

Hány lakósa van a pokolnak? Egy angol szocziáldemokrata testvérlapunk számította ki a következőket: A föld összes lakóinak száma 1.300.000.000. Ezek közül keresztény 300.000.000, budhista, zsidó és más vallású 1.000.000.000. A papok meséje szerint Ádám bűne miatt minden ember a pokolra lett kárhozható. Ettől a sorstól csak Jézus Krisztus mentett meg. A biblia szerint a föld 6000 esztendő. Ádám idejétől Krisztus születéséig elmult 4000 esztendő. Ebben az időszakban tehát minden ember halála után a poklokra jutott. Tegyük fel, hogy ezalatt a 4000 év alatt 1.000.000.000 volt a föld lakossága. Minden században három nemzedék, vagyis 3000.000.000 ember halt meg. Következésképp 40 század alatt 120.000.000.000 emberi lélek jutott a pokolba. S ha igazat adunk az örök büntetés meséjének, akkor ezek a lelkek még mindig ott sülnek a pokolban. Az 1900. esztendőben, a mely eltelt Krisztus születése óta, körülbelül 57.000.000.000 ember halt meg. Ha az összes keresztények, tehát nemcsak a jámborok, a pokoltól megmenekültek volna, akkor a megmenekültek számát 18.000.000.000-ra tehetjük. Ha ezt a számot levonjuk a világ teremtése óta élt 177.000.000.000 ember számából, akkor rájövünk, hogy a pokol kinjait ezidőszerint éppen 159.000.000.000 szerencsétlen szenved. Ámde a keresztények közül is sok van, a ki a poklokra jutott. Ezek hozzáadásával mondhatjuk, hogy a pokolban 200.000.000.000 elkárhozott lélek van, míg a menyországban 1.000.000.000 lélek „dicséri az urat“. A feltámadás napjáig ez a szám még megtízszereződhetik. — Elképzelhetjük már most, mennyi dolguk lehet a szegény ördögöknek, a kik ezt a sok elkárhozottat kinozzák!

Az agyvelő. Ezt beszéli el egy amerikai tudós: Egyszer nagyon fájt a nyaka, azért óvatosságból éjszakára kreozinba mártott flannellel csavarta körül. Alig feküdt le, hirtelen hangos moszkító-zümmögést hall. Széjjelnéz, de sehol sem lát moszkítót. Arra újra lefeküdt, a zugás azonban csak nem szűnt meg egy pillanatra sem, sőt a zugáshoz most még petróleum-szagot is érzett. Akkor már meg tudta fejteni a különös hallucinációt. Néhány esztendővel ezelőtt ugyanis Baltimoreban volt, ahol a moszkítók tolakodó serege ellen petróleummal védekezett. A kreozin pedig a petróleum egyik mellékterménye, annak a szagától tehát a moszkító-zümmögés is újra felélénkült az agyában. — Ezt az érzécsalódást pedig megfejtí az agy szerkezete. Az agy fontos szerepét már a természet is dokumentálta azzal, hogy a leggondosabban elhelyezte. Nemcsak erős csontszekrényvel látta el, de még azt is rugalmas hajréteggel fődte be védelem czéljából. Maga az agyvelő négy részből áll: a nagy velőből, kis velőből, a velőcsomóból és a nyultagyból. A nagy agy ismét négy részre oszlik, mely részek mindegyikének fontos szerep jut az életműködésnél. Az előrészben fészkel az akarat, remény, félelem; a középső rész mozgatja az izmokat; a hátsó rész dirigálja az érzékeket, ugymint a szaglást, hallást stb. A kis agyvelő arra szolgál, hogy több izmot egy kivánt mozgásra egyesítsen; ugyancsak neki köszönhetjük, hogy testüket egyensúlyban bírjuk tartani. Bizonyosága ennek az, hogy ha például az állatnak kiirtják a kis agyát, ingadozóvá válik a járása. Az agyecsomó csupa idegszálakból áll és az a szerepe, hogy a többi agyrészeket egymással összekösse. A nyultagy, amelyet életcsomónak is neveznek, arra van hivatva, hogy a szivre és a lélegzésre ügyeljen fel, továbbá szabályozza a melegképződést és magában foglalja a csuklási és hányási centrumokat. Az érzécsalódásokat most már úgy lehet kimagyarázni, hogy a velő sejtekből van összerakva, amelyek galambduc módra vannak elhelyezve s mindegyik egy egy funkciónak a fészke. Sokszor azonban, különösen az idegek kimérültsége következtében ugynevezett kisugárzás történik egyik sejtről a másikra s ilyenkor aztán beáll az eset, hogy egy bizonyos érzés következtében önkéntelenül létrejön egy másik is, amit a legtudományosabban képzelt ember sem tud hirtelenében megfejtteni. Ez történt az amerikai tudóssal is.

Szerkesztői üzenetek.

H. Jenő Budapest. Ön azt kérdi, hogy miért maradt el a «Magyar Kritika» című folyóirat Weitling kritikájára a válasz? Egyszerűen azért, mert azóta egy sokkal mérvadóbb (?) testület a királyi főügyészség gyakorolt fölötte kritikát. Elkoboztatta a Weitling-féle összes füzeteket és íróját Mezőfi Vilmost osztály és törvény ellen való izgatás czimén perbe fogta. Nem elég jó kritika ez önnek?

A Népolvasótár legközelebbi száma augusztus 7-én vasárnap jelenik meg, rendkívüli érdekes tartalommal, amelyre olvasóink szives figyelmét már ezuttal is felhívjuk.

Figyelem!! Munkások!! Figyelem!!

Ős-Budavára

a népnek olcsó s emellett szívet-lelkét kielégítő
szórakozást nyújtó helye.

Tudja mindenki, mennyi költségbe s fáradságba kerül egy zugligeti kirándulás s még jó, ha tetejében eső nem esik, a mikor aztán még közlekedési eszköz sincs, a mivel hazajöhetnek. Vagy például ha a Városligetbe megy ki az ember, ott lépten-nyomon zsarolják a látnivalóért.

Mily óriási előnye van ezzel szemben Ős-Budavárának. A közlekedés olcsó és könnyű, ha pedig eső talál kerekedni, 15–20.000 ember számára van fedett hely. A vendéglői ételek és italok árai olcsóbbak, mint a kiránduló-helyek árai s ez folytonosan ellenőriztetik.

Fákkal szegélyezett, csinos, tiszta és öntözött utai vannak, levegője kitűnő, melyet folytonosan frissítenek a terek csöbögő szökő-kutjai. Ragyogó és művészi világítása a szemet gyönyörködteti.

**Két-három katonazenekar, cigányzene,
olasz jambók s a mecset-téri nyílt színpadon orosz táncz-
és daltársulat szórakoztatja a közönséget.**

A látnivalók egész tömege kínálkozik még. Van gyermek-játszóter, bábszínház, lövölde s a mutatványos bódéknak egész sora. Kitűnő ujtás az olvasóterem, a hol az összes napilapok rendelkezésére állanak a látogatóknak.

Ezeket mind felülmulják azonban azok a

MŰVÉSZETI (VARIETÉ-) ELŐADÁSOK,

a melyeket Ős-Budavára óriási áldozattal tart fenn a közönség szórakoztatására. Ezek az előadások is **ingyen** láthatók.

Pénztárnyitás d. u. 2 órakor. — Nyitva reggeli 4 óráig.

(Hirdetésekért felelősséget nem vállalunk.)

Gutenberg-nyomda nyomása, Budapest, Gyár-utca 31.